

Тепер самотні ми...

“80 років самотності”. Так назвав свою автобіографічну книгу Ігор Семенович Кон. Дивовижно, що про свою самотність сказав саме він. Хто з учених-гуманітаріїв не знав праць Ігоря Кона, хто не вважав за особливу честь знайомство і спілкування з ним?! Хіба що патологічні неуки і мракобіси, для яких його знання, думки і людська мудрість не залишали бодай якогось помітного місця в духовному житті суспільства. Все, про що писав і говорив Ігор Кон, ставало предметом не лише наукової, а й широкої суспільної уваги. Останнім десятиліттям його персональний сайт відвідали мільйони людей. І всім їм, певен, так само бракуватиме Ігоря Кона, як бракує його сьогодні нашій соціологічній спільноті, до якої він залічував себе передовсім, попри дивовижне розмаїття наукових інтересів. Коло спілкування Ігоря Кона було надзвичайно широким — і у своїй країні, і за кордоном. Пітирим Сорокін і Деніел Белл, П'єр Бурдьє і Раймон Арон, Роберт Мертон і Льюїс Козер, Пітер Бергер і Томас Лукман, Філіпп Зімбардо і Серж Московичі — от далеко не повний перелік легендарних учених, що становили коло безпосереднього спілкування Ігоря Кона. В останні десятиліття не було у світі жодного серйозного вченого у сфері гендерних досліджень, проблем маскулінності і сексуального виховання, який би не знав численних праць і публічних виступів Ігоря Кона з цих питань. Хоч як це парадоксально, але самотність Ігоря Кона саме і полягала в його величезній популярності. Учений, праці й особистість якого викликають масовий інтерес, нерідко залишається самотнім: публічність і популярність важко вживаються з безпосередністю і граничною близькістю людських відносин.

Захистивши у двадцять два роки дві кандидатські дисертації, а в тридцять — докторську, Ігор Семенович надто рано здобув статус метра і гуру, від якого навколишні очікували наукових одкровень і життєвої мудрості. Таким він і був у далекі роки радянської відлиги, коли відкривав перші сторінки вітчизняної соціології. Таким він залишався і до останнього дня, щорічно випускаючи по новій книзі, кожна з яких ставала подією в науковому і громадському житті.

Я маю власний і, на щастя, доволі тривалий досвід спілкування з Ігорем Семеновичем. Пам'ятаю, при першій нашій зустрічі розповів йому про свій метод дослідження, який вважав цілком оригінальним. Метод він визнав вельми слухним, але порекомендував не переоцінювати його оригінальності, позаяк американці, напевно, щось подібне вже давно вигадали. У відповідь на мої заперечення він просто пообіцяв продивитися літературу з цієї проблематики, аби підтвердити свою думку. Яким же був мій подив, коли при наступній нашій зустрічі він сказав, що літературу подивився і готовий погодитися з моїми претензіями на оригінальність. Для мене це був рідкісний і дуже цінний урок ставлення до науки і молодих учених.

Не знаю, чи вдасться мені, за всього бажання, самому виявляти таке ставлення до праці тих молодих людей, які шукають свій самостійний шлях у науку. Утім, повторити Ігоря Кона у багатьох аспектах конче важко, якщо взагалі можливо. Він був один такий у нашому пострадянському гуманітарному просторі. А унікальність невідтворювана за визначенням. На підтвердження цього наведу ще один епізод із мого спілкування з Ігорем Семенови-

чем, до якого я звернувся з цілком прагматичним проханням — виступити опонентом на захисті докторської дисертації. Він, надивовижу, легко погодився, хоча річ це дуже обтяжна. Отриманий відгук дещо шокував не тільки мене, а й відповідальних осіб з Ученої ради: текст зайняв менш як половину сторінки, де опонент повідомив, що сумнівів жодних у нього немає, а побажання одне — бути сміливішим у висновках, що, на його думку, цілком дозволяють результати дослідження. І хоча було це ще за радянської доби, авторитет опонента був настільки неспростовний, що навіть обережне інститутське керівництво, сумно зітхнувши, прийняло вельми екзотичне свідчення моєї профпридатності і допустило до захисту з нечуваним раніше відзивом опонента. Та й у союзній ВАК ніхто не обурився настільки явною зневагою до традицій, що вимагали багатосторінкової оцінки переваг і недоліків дисертацій. Хто б іще міг таке собі дозволити без шкоди для свого реноме і претензій здобувача на жаданий ступінь.

Востаннє я бачив Ігоря Семеновича 2008 року, коли він приїжджав до Києва, і ми кілька днів спілкувалися у мене вдома. Саме тоді я зробив те, чого доти не робив ніколи: запитав його поради з найважливішого для мене питання, остаточно вирішити яке не міг роками. Він анітрохи не здивувався цьому і чітко аргументував своє розуміння ситуації, що й дало мені змогу прийняти остаточно рішення. Гадаю, знайдеться чимало людей, вдячних Ігореві Кону не тільки за його талант ученого, а й за те мудре слово, на яке вони очікували саме від нього. Дякую, Ігоре Семеновичу, прощайте — тепер самотні ми всі, хто Вас знав і безмірно цінував.

*ЄВГЕН ГОЛОВАХА,
головний редактор часопису “Соціологія: теорія, методи, маркетинг”*